

היש לעברית דקדוק?

יצחק לבני

המאיימים על הישגינו בתרבות הלשון עד כה ואוכפים עלינו בקשת דרכים להקלה, לפישוט, ליישור הדורים שנסחמנו בגוף הלשון מכוח גורמי זמן ומקום שאין תובתם עלינו בזמן הזה; ועל הכל נתבעת העזה לסלק אחת ואחרונה את הסתירה שקמה בלשונונו מאז הושם פה לה במבטא הספרדי, בו נשתמר אמנם, יותר מבכל המבטאים העבריים, ההיגוי הקרוב לאמת ההיסטורית בארץ תימן, אך בתנועות ובחילופי שינוייהן הדקדוק קיים, זר מבטא זה לדקדוק ולרבים מכלליו. כוונת הטורים הבאים תהיה איפוא משולשת אף היא: להצביע על הסתירות בין הלשון החיה ובין הדקדוק המסורתי; לחשוף את הניגודים הקשים בפנים הדקדוק כשלעצמו, דבר המונעו מהיות למורה־דרך מסביר ומסדיר שפת עם מתחדשת; והשלישית — להציע מוצא מן הסבך עלידי חידוש שאינו אלא השלם לאותו הרוח הלאומי שבנו, המפעיל עתה את כל מערכות חיינו: לעורר חיים בחומר הקדום, הפעם חומר לשוני, ולהכשירו לצורה חדשה — להלכות מנוסחות על־פי טבע הדיבור וטבע הדוברים, חפשיות מסבל מורשה נעוצה במציאות לשונית נושנה ובפולפולי אסכולה מיושנת. עם כל ראותנו את הלשון כגוף חי נושא תכונות עבר ומשועבד למסורת, אין אנו רשאים להתעלם מן התפיסה כי הלשון היא מכשיר תכליתי הנתון לידינו להטותו ליעודו היסודי: כל־ישרת לחבר בו את הבריות, קל ונוח ושווה לכל נפש. ומכשיר אשר כזה חייב להיות אף דקדוק אותה לשון.

ב

הארשת שלנו, מבטא ארץ־ישראל, מתנכרת לעקרונות שהדקדוק המסורתי מושתת עליהם. החוקים הפוניטיים, חוקי ההגייה, ומערכת הכלל־לים המורפולוגיים, כללי הנטייה הרבודים על גבם, והניקוד והכתיב המתחייבים מן הפוניטיקה והמורפולוגיה הזן, מקורם בניב עתיק למקרא כתבי הקודש בעיקר, מותאם לנוסחותיהם השור־נות, שאף הן מן הסתם אינן אלא פרי התפש־רות ניבים ואסכולות נקדנים, והדקדוק הבנוי על פיהם אינו אלא מלאכת־מחשבת סבוכה, לפיה יתחוללו תמורות במלים, עת יזדווגו תנועות

לעברית בזמן הזה, המדובבת שפתי מאות אלפים מישראל כפי שהיא הגויה עתה בישראל במבטא העתיד ודאי, מהיותו מבטא העם בארצ־מדינתו, לתפוס מקום בראש שאר כל הניבים שבאומה ולזכות להכרת הדורות, כי הוא הוא הניב המובהק, האחיד לכולנו, המבטא למופת. — היש לה לעברית זו דקדוק, מסכת הוריות או קובץ דינים שהלכותיהם הולמות את הנוהג בשפת יום יום בהיגוי האותיות והתנועות ובניטוי המלים למעשה? —

רבים יקראו ודאי שאלה זו ובעיניהם תמיהה: זה כיצד? כלום ניתן להטיל ספק בעצם מציאות אותה, חכמה' המפורסמת עמנו מאז כ־רחבה מני ים' ואשר רובי כלליה ופרטיה ערוכים בהמון ספרים שמחבריהם בני סמך ראשונים בזמן ובמעלה — אנשי המסורה, אבות הדקדוק, הבל־שנים ידועי השם, המקיימים עדותם כולם כי אכן יש ויש דקדוק לישראל?! —

כאן מקום להשיב עם המשורר: „דברי הלכה לחוה, ולחוד שוטף זרם החיים”. ואמנם זרם חיי הלשון בארץ בדורות האחרונים שטפו פרץ ועבר ועלה על גדות כל האפיקים בהם היחה ביגרת רדודה כמי אפסיים תורת הלשון כפי שניסחיה אף נימקוה מניחי יסודותיה וקובעי דמותה האחרונה. עתה רבים מחוקיה אינם עוד אלא סכרים חוסמים מהלך הלשון החיה, המת־חדשת, הטבעית, אשר מגע פי המונים מפעילה להתחדשות אידיאלוגית כאשר התחדשה פיזויר־לוגית, מה נשתנה־נרע חלק הלשון משאר תחומי תחיינו עם שובנו אל דרך הטבע בחיק אמא־ארץ? הלא בכל אשר נגע עתה במולדת העתיקה תשרה רוח אחת גדולה וחזקה שעיקר טיבה בכך, שהיא פועלת בחומר קדום ומכשרתו ללבוש צורה חדשה: בכוח מדע חדיש תיפתח לנו אדמתנו הישנה, אף תפתח סגור תהומותיה לרותםם לחפצנו; מדוע לא יהיה כן ללשונונו? — לתוך סבך משורג שלוש נקלע עתה הדקדוק העברי המסורתי: היות עיקר תחיית הלשון העברית אצלנו תחיית הדיבור העברי — שימת מליה על אותיותיה, תנועותיהן וצורותיהן בפי העם; הצורך הלוהט להחיש תהליך כיבוש הלשון לתמונים גדולים שהזמן מציפם עלינו נחשולים

כיצד זה לא נכפלת, הרי אנו מבטאים אותה בקצה לשוננו כשהיא נוגעת בתך הסמוך לשיניים העליונות?) משנות את פתח ה' לקמץ: האם, הרם, וכן לפני ע': העם, ומדוע אין הדין כן לפני ה' ה': ה' הוא הָיָא; הָחַן, הַחֶסֶד? ומדוע כן הדין גם לפני אותן ה' ה' במקרה דומה: הָהֵם, הָהֵן, הָחִי, הַחֲמִינִים, הַחֲרִיטִים? באיזו דקדוק מן הכתובים מאז ועד היום יש למצוא ביאור לנוהג אשר כזה בה באות, בו בסוג אותיות ובאותם התגאים? גדולה מזו: ה' ח' ע' קמוצות (ביתר פירוט: ה' ע' בקמץ גדול לא מוטעם; ח' בקמץ גדול תמיד, וגם כשהיא בחטף קמץ) — ה' הידיעה שלפניהן בסגול: הָהָר, אֲבֵל הַחֲרִיטִים; הַחֶסֶד, אֲבֵל הַחֶסֶד (בהפסק); הַחֶסֶם, אֲבֵל הַחֶסֶמִיר; הַחֶדֶשׁ; הַחֶדְשִׁים, אֲבֵל הַחֶדְשִׁים. פוניטיקה זו כמה סתירות סותרות על פניה. ראשית, מדוע רק ה' ח' ע' כשהן קמוצות משנות פתח ה' לסגול ולא כן א': מדוע לא אָף הָאֲבִיב, אֵלָא, הָאֲבִיב? מדוע שווה א' אל ה' ח' ע' בה' השאלה: הָאֲבִיב? הַחֶסֶד? הַחֶסֶם? הַחֶסֶם? הַחֶסֶם? או זו העדיפה על ה' ח' לשנות פתח לקמץ: הָאִישׁ, לְעִימָת הַחֵיָן, הַחֵיָה — למה יצאה מן הכלל המקנה סגול לה' לפני ה' ח' ע' קמוצות, כאמור? מה כאן, דקדוק או דקדוקים, מסורת או ריב מסורות? —

עד כאן לחשבון חוסר העקיבות הפנימית שבדקדוק, אולם בתחום ה' הידיעה וה' השאלה מוקשה ביותר הכלל בכגון, הַחֶדְשִׁים וכו' ובמחיצת מבטאנו, לנו ההוגים חולם, קמץ קטן וחטף קמץ באותה הגייה, הן יתכן הַחֶדְשִׁים כמו הַחֶדֶשׁ, וכמו הַחֶדְשִׁים, ולכשתרצו, לא היה הבדל רב בין שלושה סימנים אלו אף במבטאים אחרים בין שהגו חולם וי, בין שהגוהו וי, קרוב היה ראש היגוי אל קמץ קטן ואל חטף קמץ. מדוע אם כן שוני זה? אולי היה מובן ומוצדק לפנים במבטא מן המבטאים, לנו היום אין צורך בו (דבר מוזר לא פחות הוא כנגד זה הנחת חטף פתח בה' השאלה לפני ר' כאילו לא היתה בכלל הגרוניות בשאר המקרים: הָרֵאשׁוֹן אדם תולד? וכו' ב, בעוד שלפני שאר הגרוניות הבלתי קמוצות ה' בפתח: הַחֶלֶף? הַחֶמְצִילוֹ? הַחֶמְצִיחֶם? הַחֶלֶף? —

חוק הגרוניות נעשה כולו תימה בנטיית הפעל, אנו למודים להכפיל ע' הפעל בבניינים פִּיעַל פועל והתפעל: דָּבַר, דָּבַר, מְדַבֵּר וכו'. אך הגרוניות הבלתי נכפלות משנות פתח שלפניהן לקמץ, חיריק לצירה, קיבוץ לחולם,

מסוימות אל אותיות מסוימות על פי עקרונות מוסכמים בסוד האסכולה, והנה כמה מאותן תנועות הרמוזות בצורות כמה נקודות שבכתב הגויות היום בפינו שלא ככתוב ושלא כמנוקד, ואם כן, כמה מן התמורות המתארעות כביכול במלים במעברי צורתן מתנועה לתנועה, שפתנו רואה אותן כאילו אינן, היא בעצם כלא שומעת אותן, ודקדוקיהן איפוא יתירים מיותרים לה לחלוטין. מה, למשל, צורך למבטאנו בכל הטורח הפוניטי המורפולוגי הישן הגורס תחילה חֶסֶם בשני קמצים גדולים (גדולים, כי יש כידוע גם קמץ קטן, כגון במלה חֶמְהָה), אח"כ — חֶסֶם; מיד שב ומפשר חֶסֶם, וחוזר תחילה אל חֶסֶם וכו', ולבסוף גם חֶסֶם... חֶסֶם... לשם הסברת כל אלה הגלגולים מקמץ לחטף פתח ומחטף פתח לפתח מעייל הדקדוק חוקי לוואי מעין אלו. קמץ הסמוך לטעם נהפך לשווא כשהטעם מתרחק (במבטא תימן ואשכנז אין הטעם מתרחק — חֶסֶם, חֶסֶם — מה אם כן דין חוק זה לגבי חֶסֶם?); בגרונית השווא נהפך לחטף; לפני שווא החטף נהפך לתנועת החטף; קמץ מוטעם נהפך לפתח כשהטעם נחלש בו, כמו בנסמך יחיד, למשל: כינויי-כ"ב וכו' דומים לנסמך, בס"ה חמשה כללי עזר לחילופי תנועת המפתח oh. היש מן המועיל לנו בכל אלה, ואנו הוגים קמץ ופתח וחטף פתח באותה הגייה? וכלום אנו צריכים לשלושה סימנים שבכתב בשביל סוג היגוי אחד אחיד?

הרבה מן הדקדוקים דוגמת מה שהבאנו נעוצים בטיב אותיות הגרון א' ה' ח' ע' וגם ר'. לפי הפוניטיקה הרשמית נפלות הן משאר חברותיהן באלפבית העברי בסגולות מיוחדות להן כולן מכאן ובקצת הבחנות דקות בינו לבין עצמן מכאן, מכוח סגולות אלו מתחייבות תוצאות בכתב ובעל־פה שאין למציאות הלשונית שלנו כל עניין בהן, ואף בדקדוק לשלעצמה, לגבי מבטאו הוא, מופרכות הן מעיקר דינו, אל"ף שאינה גרונית עוד בשום מבטא, והגייתה כולה מיסודה כאילו אינה, ורי"ש שאינה גרונית אף היא — משנות תנועות שלפניהן מטעמי גרוניותן, ואילו ה' ח' ע', אשר גרוניותן היא אף עמנו היום למעשה, גרוניותן בדקדוק מפוקפקת להלכה, והן מעלות סטיות ויוצאות חץ לכלל שלא לצורך עצמן וכש"כ שלא לצורך במבטאנו, אנו למודים מאז כי ה' הידיעה תכפיל את האות העוקבת לה; נָהָה, אֲבֵל א' או ר' שאינן מסוגלות להיכפל (התינוח א', אֲבֵל ר')

הַפֶּךְ, תַּמַּל, עֲזַר וכו' והנה פירצה: הַנְּהוּ הָיוּ בחטף סגול (לא כן: הָיוּ). וכך גם הַיָּוֹת – לעמת חֲנִיה, חֲנִי, חַיִּית, יָתַר על כן, בן כלל אחד אומר: חטף סגול שלפני הטעם נהפך לחטף פתח בהתרחק הטעם: אָמַת, אָמַתוּ; אָדוּם, – אָדוּמִי; אָלִי – אָלִיכֶם, ואלו הַנְּהוּ וכו' שכבר הוא יוצא מאברהם כלל, מוסיף לצאת גם מן הכלל הבן: הַיָּוֹתֶם, הַיָּוֹתִי, הַיָּוֹתֶם.

בן-כלל אחר מוסיף: פה"פ גרונית לפני ב' ג' ד' כ' פ' ת' מניחים לה את השוא הנח (שאינו נהפך לחטף): נָאָדִימוּ, נָאָדָר, יָאָפְדוּ; יִהְיֶלוּ, מִהְיָלִים; אֶהְיֶה; יִהְיֶה, תִּהְיֶה; תִּהְיֶה; נִחְפְּאוּ; מִחְפְּאוּ; יִחְפְּלוּ; אֶחְפְּסֶה; נִחְפְּסוּ, לְחַתֵּם; מִעֲנָל, נִעֲנָר, מִעֲנָר, נִעֲמָר, הִעֲמִיקוּ, אולם כלל זה מופר ע"י הניקוד עצמו והערבוביה משתלשלת כאן ביותר: תִּאָבֵל, הִאָבֵלְתִי; יִאָכְרֶינֶךָ, תִּאָגֵר, תִּתְפַּךְ – יִתְפַּךְ, יִתְפַּךְ, אֶעֱבֹד, אֶעֱבֹד וכו'.

מסתבר כי יש גם יוצאי יוצאים: אֶהְפֶּךְ, גַּם נִהְפְּכוּ בצד נִהְפְּכוּ; וכן אֶעֱבְרֶה־נָא, נִעֲבְרֶה־נָא, מִעֲבְרֶה, מִעֲבְרִיָהֶם, כשם שיש יוצאים הפוכים אחרים: מִתְבָּאִים, מִתְבָּת, מִתְגָּרַת, ועוד. על סבך זה מוסיפה המסורת כהמה וכהמה. ח' למשל נשארת בשוא נח גם לפני אותיות אחרות. יִתְמַר, נִתְמַד, מִתְמַד; יִתְמַל, יִתְמַס, מִתְמַס; יִתְמַץ, מִתְמַצָּת; מִתְסַם, מִתְסַם; יִתְסַר, מִתְסַר; יִתְצַב, מִתְצַב; יִתְקַר, מִתְקַר; יִתְשַׁךְ, מִתְשַׁךְ; יִתְשַׁב, מִתְשַׁב, יִתְשַׁב, נִתְשַׁב, במה דברים אמורים כשהח' סמוכה לטעם, כמורגם בעדויות כאן, אבל בהתרחק הטעם תיחטף: הִתְחַמְּדִים; יִתְקַרְזֹאתוּ; מִתְשַׁכְּמִי (בו"י והיפוך); לא אֶחְשַׁךְ־פִּי; הִתְחַשְּׁלִים; מִתְשַׁבָּה, מִתְשַׁבָּה (כאן משום מה יוצא היוצא: מִתְשַׁבָּת! וכמוהו: הִתְחַצְּכֶתוּ). כיוצא בהם בע': נִעְלַם, הִעְלִים, מִעְלִים, נִעְלִימוּ, אבל נִעְלַמָה, נִעְלַמִים – הוֹךְ שינוי ח"ס לח"פ כפי החוק. – לפי כל האמור היה ראוי: אֶעֱבֹד אֶעֱבֹר אבל אֶעֱבְרֶה־נָא, מִעֲבְרִיָהֶם, מִעֲבְרֶה אבל מִעֲבֹד, מִעֲבֹר, ולא כן הדבר במקורות, כי אם להפך: אֶעֱבֹר – אֶעֱבְרֶה־נָא, מִעֲבֹר, אבל מִעֲבְרֶה!

בן-כלל אחר קובע: לפני י' – ה' ח' בשוא נח: לְהַיָּוֹת, לְחַיָּוֹת, מִתְחַיָּה, אֶתְחַיָּה, תִּתְחַיָּה, אֶתְחַיָּה, מִתְחַיָּה וכו'; אֶתְחַיָּמֶהֶם, והנה הַתְּחַיָּמִי, לְתְחַיָּוֹת וכל הפעיל בשורש זה בחטף פתח לפני ה' וד. – יש, כמובן גם המון ח' בחטף בכלל, כגון: יִתְחַק, הִתְחַוֶּיךָ, לְחַטֵּף – יִתְחַטֵּף, יִחַטֵּא, יִחַטֵּא, יִחַוֶּה, יִחַצֵּה, יִחַלֶּה, יִחַלֶּם, יִחַלֶּק, יִחַלֶּק, יִחַלֶּק.

וחוק פוניטי זה במקווא היכן מהגשם? באות רי"ש דווקא! בְּרַךְ, בְּרַךְ מְבָרַךְ וכיו"ב. הרי"ש היא היא השיא בגרוניות! אשר לא' – הדקדוק פוסח בה על שתיים: מִאֵן בצד נִאָךְ, נִאָפֶה, נִאָר שִׁאלוּ; מִנִּאָצִי, יִנִּאָץ, יִנִּאָצוּנִי, ויִנִּאָפוּ, ובצדס – מִנִּאָפֶה, מִנִּאָפֶת, ונחלקו הנוסחות בדבר בְּאָר או בְּאָר, לִיָּאֵשׁ או לִיָּאֵשׁ, ובצד מִנִּאָל, המתאָר יש ראו, ועוד הא' שם דגושה. אולם תימה תימהו מנעור רות (והן אף חלוקות בינן לבין עצמן!) ה' ח' ע', ח' כולה איבדה כאן גרוניותה: יִחַם, יִחַם, יִחַם, יִחַם וכיו"ב; ה' ע' שמרו משום מה על גלגול קבוצ בחולם: מִבְּהַל, מִבְּעַר, אבל פתח וחיריק אצלן כבלא-גרוניות: מִתְּרַ, מִתְּרַ; בְּעַר, בְּעַר. מסתבר כי אין מחסור בניקוד הפוך אף מאלה: נִתְעַבְּוּ, וְעַעְהוּ; סַעֲפִים, יִתְעַבְּוּ, ועוד: לאיזה מכללי הדקדוק אין שוברו ושוברי שוברו במקר ראו? על כל כגון זה המלל החי שלנו מגיב בפשטות: אסכולה ותו לא! אם אפשר כי יימצא ניקוד כמו לִיָּאֵשׁ, בְּאָר בפתח לפני א'; אם יתכן לומר יִחַם, יִחַם, יִחַם, יִחַם, יִחַם, יִחַם, – לפני ה'; אם מִתְּרַ, מִתְּרַ, בְּעַר, בְּעַר אפשריים; אם גם ראו אפשר, למה לא יתכנו כולם בתנור עות פתח וחיריק וקיבוץ? ועוד, אם נקודת המוצא לאותם השינויים נעוצה בכפל שבעה"פ, יכול נוכל היום להכפיל ה' ח' ע' ר': הרי בלשון האחות, בערבית, בה אף אנו מדברים, נכפיל ונכפיל גרוניות, למה לא בעברית? זאת ועוד. הכתיב המלא שוועד הלשון ממליץ עליו עתה (כללי הכתיב חסר הניקוד, ירושלים, אדר תש"ט) הרי בכוחו לפתור בעיית גרוניות אלו כפי החוק הפוניטי: כלום באומרנו מִתְּרַ, יִחַם, שִׁיעַר, או מנוקל, מְשׁוּעַר, מתואר לא העלינו הנועה קטנה לגדולה? במה מיועד גרוע מן מיוחד? הרי נאמר, מועט' (לא מועט, כחוק הדקדוק המקראי)? כלום שורוק וחיריק, המלאים וי"ה, יו"ד, פחות תנועות גדולות הן מצירה ומחולם חסרים? ולא תהא כוהנת כפונדקית!?

במעשה פסיפס ססגוני מאד יפתיענו הדקדוק המקראי בחטפים. החוקה היסודית מכרזת: הגרוניות א' ה' ח' ע' ינוקדו חטף פתח, חטף סגול או חטף קמץ במקום שהצורה המילולית מחייבת שוא: תְּדַשִּׁים מִן תְּדַשׁ – לעומת ישנים מן יִשָּׁן; תְּדַשִּׁים מִן תְּדַשׁ – לעומת בְּקָרִים מִן בְּקָר; אֶגֶזוּ – לעומת בְּדוּשׁ, וכללים ובני כללים יש, שמלמדים – כל אחד משלשה אלו אימתי חל. א' למשל נוטה לחטף סגול: אָטַף, לְאָטַף, יָאָטַף וכיו"ב. לעומתה השאר – בחטף פתח:

בגופה מחמת גורמי חוץ*). אלא מה, עדיין המדקדקים הנוקדנים מעכבים? — תבוא זכות האזרח בישראל בזמן הזה ותתבע חירותה. רפיון בג'ד'כ'פ'ת' בכללו זמורת זו הוא באילן לשוננו, והעם פורש ממנו ומחזיר לעצמו את הפשטות הקדומה עד היכן שידו מגעת (מן הראוי לחדש גם ב קשה בלבד, כאשר ניסה ר' יצחק אפשטיין ז"ל בשעתו). תופעה זו, כלומר השיבה אל הקדמות ואל הפשטות בדקדוק הלשון כמו השיבה אל עצם חיי הלשון, אל חידוש כוחה החמרי בהגאיה, באותיותיה, נתגלה עתה אצלנו ביותר בתחום התנועות, כפי שיבואר עתה.

ג.

מבטאנו היום אינו מכיר אלא שש תנועות מהותיות הנבדלות זו מזו הבדל איכותי ברור: $\text{ā} \text{ā} \text{ā} \text{ā} \text{ā} \text{ā}$ (פתח, סגול, צירה, חירק, קיבוץ, חולם), אך לדקדוקנו קרו שופעת רוב סימנים בתנועות.

4 תנועות בתחום ah : קמץ גדול מלא, כגון: **בָּא, תָּא, קמץ גדול חסר, כגון: דָּבָר, עָבָר; פתח — אָךְ, רָק; חטף פתח: אָנִי, עָנִי.**

4 תנועות בתחום oh : חולם מלא, כגון: **אור, תור; חולם חסר — חם, קר; קמץ קטן — תְּדַשִּׁים; חטף קמץ — תְּדַשִּׁים.**

4 תנועות בתחום eh צירה מלא: **אֵין, בֵּין; צירה חסר: בֵּן, קוּ; סגול: אֵל, בְּרִיל; חטף סגול: אֵמַת; אָנוּשׁ.**

2 תנועות בתחום i : **חיריק מלא כגון שירי, חיריק חסר, כגון: אָמוּ.**

2 תנועות בתחום u : **מלא, שורוק, כגון: גְּבוּלָם, חסר — קיבוץ, כגון: פְּלָם.**

1 סימן לשווא, נח או נע ā , כגון: סְפָרְךָ-בְּסִיָּה 17, בנימטריא טו"ב. האם טוב כל זה באמת? הבה ונבחן.

ראשית, אין לנו כל הבדל היום בין קמץ לפתח ולחטף פתח, ואין לומר בין קמץ מלא לחסר: כולם ā ; שנית, אף אליבא דדקדוק קמץ גדול עניינו סתום, מה נפשך: אם מבטאו כאצל האשכנזים והתימנים, oh, דוגמת קמץ קטן אצל כל המבטאים (חכמה), למה לנו שיהיו מתקרי-אים אחד גדול ואחד קטן? ואם מבטאו כפתח, כמו שהוא בפנינו היום ובפי הספרדים מדורי

תְּחַנְף, מְתַנֵּק, יִחְרַב, יִחְרִיב; אולם רבים מאד גם המתפרצים מפני נוהג זה, כגון: נַחְלָה, הַנְחַלְתִּים; לַחֲטַב, יִחְטְבוּ, יִחְזַק, נַחְלִטִיָּה, מַחְלִימִים, וְמַחְלִימִנִי. אַחְלָקָה, ויש פסיתה בה במלה: לַחֲסוּת גַּם לַחֲסוּת; מַחְסָה גַּם מַחְסָה; כַּחֲסִי גַּם מַחְסִי; יִחְסֶה, יִחְסוּ, וְעוֹד. ואף לפני בגדכפת: אַחְבַּשׁ, לַחְבַּשׁ, יִחְבַּשׁ מַחְבַּשׁ, אַבֵּל גַּם יִחְבַּשׁוּ, יִחְבַּשְׁנוּ וְכו'. וכן תַּחְבֵּל בצד תַּחְבֵּל וְכו' גַּם השם תַּחְבּוּלוֹת, כמו תַּהֲפּוּכוֹת, ואכן, תהפוכות הוא השם ההולם ביותר לסוף פרק זה בדקדוקנו.

ומן הגרוניות אל הרפיוניות בג'ד'כ'פ'ת', הרבה זרות למבטאנו בהן בדקדוק המסורתי. ראשית, ג'ד'ת' הגויות בפנינו קשות תמיד. רפיונו חדל מהן זה כבר, אף על פי כן חורזים אותן במכלול אחד עם ב'כ'פ' שבהן מבחינים דגוש ורפה, אף מוסיפים לנקדן בדגש קל גם בעברית שלנו, כאילו בלעדי הדגש יבוטאו חלילה רפות. עד היכן כוח השיגרה מגיע: אפילו בדבר שביטולו גלוי לעין כלאוזן אין מרפים ממנו: בג'ד'כ'פ'ת'! אולם כאן לא זה העיקר, כי אם בחוסר העקיבות אשר ברפיון ובקשיות שבאותיות אלו אחר שוא נח. אתה מוצא בתחום זה סתירות, מסורות שלא גשתו, שקמא ניגודן, והדקדוק נגרר בשוליהן. בַּשְׂכָּבִךְ בַּנְּפֹא, בַּאֲסָפָךְ, בַּאֲסָפָם בַּאֲרָבָם, עֲצָבִי, הַפְּדִי, פְּסִיחָם, נְסִיחָם, רְשָׁפִי, טְרָפִי, חֲסָדִי, צְמִדִי, אֲסָפִי, בְּרָפִת, תְּרִפֶּת — כולם כדין בג'ד'כ'פ'ת' אחר נח דגושות, לעומתם פְּלָבִי, בְּרָבִי, פְּלָבִי בַּשְׂכָּבִי, בַּשְׂכָּבָה בְּרָכְתִּי וְכו' — שלא כדין: אחר נח ובג'ד'כ'פ'ת' רפות! הרבה פלפולים בובוזו כדי לתרץ רפיון זה, אך נראה כי אין מקום אף לאחד מהם, כי הכוח החי גנוז בפוניטיקה הטבעית המקשה אותיות אלו תמיד בראש הברה, על כן יאמר היום העברי החדש: צְרָפִי צבור, בְּרָפִי החיים, פְּלָבִי ציר, וכיו"ב, והדין עמו. הרי כך היה מעשה באותיות אלו בראשי מלים שעקבו א'ה'י' בטופי מלים: פְּנֵה בית וכד', כלום יאמר היום העברי החדש בָּא כוּחַ, פְּנֵי בְרִית, לו פְּנִית, אֵינִי כוּחַ? הלשון החיה גברה על קשיים מלאכותיים שסופחו ללשון, סילקה ספחות שעלו

* יחכן כי כאן רצון הנקדנים בהבחנה: נַחְלָה, נַחְלִיָּה — נפעל מן חלה, לעומת נַחְלָה מן נחל; אך אף בזה לא נשמרה העקיבות, כגון ישעיהו יז יא: "נַחְלָה וכאב"; כך אולי אֲנִיָּה מן אח ולעומתו אֲנִיָּה מן חוה, איוב יג יז, אך על ענין ההבחנה ידובר עור לחלן.

* ר' הלשון והספר מאת ג. ה. כורטסינג, כרך הלשון, ע' 183—182 (הוצאת מוסד ביאליק ירושלים תש"ח)

לכך נוטה גם וגד הלשון, וכן גם פְּצָצָה – חידוש ימינו, ציל פְּצַצַת, פְּצַצוּתֵיהֶם! ולפי זה תְּדַשָּׁה כשם עצם ציל תְּדַשַׁת – תְּדַשׁוּתֵיהֶם: פְּבָרָה – לא פְּבָרַת, שיטודה המשקלי מעיקרו פְּבָרָה (פְּבָרַת ארץ) אלא פְּבָרְתָם, פְּבָרְתֵיהֶם וכו'. וכך לְבָנָה... ירח, לא לְבָנַת נסמך מן התואר לְבָנָה, אלא לְבָנַת... כן גם: נְמֵלָה, שְׂבָכָה, בְּעָתָה, דְּאָבָה, דְּאָגָה; וכך עֲנָשָׁה – עֲנָשְׁתָּ; עֲלָטָה – עֲלָטַת וכו' וכו', זה הבוחן – נטוי במקרא או לאו: מפני שהנטוי במקרא מורגל בפי כל ומתקשים לומר עתה עֲדָקְחָה, עֲדָקוּתֵיהֶם, נְדָבְתָם, נְדָבוּתֵיהֶם וכו' ב. אע"פ שבמשקל זה מצאנו למקרא עצמו מקיים קמצו: קְצָרוּתוֹ! ולולא הייתי חושש להיראות כסתם מהפכן, הייתי דורש לקיים אפילו שמות שנטייתם המבטלת קמץ הוזכרה במקרא, אך כאמור יש מקום לפשרה, וטיב הפשרה אינו צריך לחייב הכל. לאמר: אדם שאמר נְדָבְתִי, עֲדָקְתוֹ, אין מהקנים לו נְדָבְתִי, עֲדָקְתוֹ, כי יש זכות לנטיית הקיום לא פחות, אם לא יותר, מנטיית הביטול, וכמו שהוכח כאן.

ה. סתירה בלתי מנומקת וממילא בלתי מוצי דקת היא בשם קְנָה – נסמך יחיד קְנַת־ ונטיית הרבים קְנֻתֵיהֶם בקיום הקמץ.

ט. כך גם קְעָרָה: קְעַרְתָּ כסף, קְעַרְתָּ כסף לעומת הקיים קְעַרְתוֹ.

י. וכן יָפַת – יָפֹת, אך יָפֹתִי.

יא. הָרָה, הָרַת, אבל הָרוּתֵיהֶם.

יב. לְחַיִּים – לְחַיִּי כוּדִין, דוגמת גְּדִי עֲזִים; אבל, לְחַיִּים (הושע יד ד) – אינו כחוק, לְחַיִּים ציל.

יג. עֲבָדֵיהֶם מן עָבַד, ואלו בסידור החפילה, "פְּתָבִי הַקְדָּשׁ" מן קָתַב, "שְׁטָרֵי חֻבוֹתֵינוּ" מן שָׁטַר; וכן פְּסָקֵי־דִין, לפי המבואר לעיל זו מגמת הלשון לשמור על הצורה המשקלית קָטַל וקָטַל, שלא לערבם עם קָטַ, קָטַל או קָטַל וכד'. ראוי ע"כ להקפיד בקיום קמץ, ביחוד ב"כתב" שמשקלו ידוע לנו בוודאות מן המקרא; שאפילו נסמך ומוקף, וביחיד, אינם מבטלים אותו, קָתַב הנשתון קָתַב־הַדָּת, שָׁטַר, פְּסָק' יתכן שמשקלם היסודי בפתח היה חחילה, דוגמת סָבַךְ – סָבְכִי אך היום יש לקיימם.

יד. תמוה ביותר הוא עניין הקמץ של יִשְׂרָאֵל, יִשְׁמְעָאֵל, מֵאָבָב, עָרַב, הֶבְרֵי, יָן, שהוא בטל בתואר היחס: יִשְׂרָאֵלִי, יִשְׁמְעָאֵלִי, מֵאָבָבִי, מֵאָבָבִי, עָרַבִי, עָרַבִים, עָרַבִים הֶבְרִי, הֶבְרִי, הֶבְרִי, יָנִים, וְהָרִי רוב שמות מסוג זה מקיימים קמץ בתואר היחס: עֲמַלְקַי – עֲמַלְקִי,

דְּכָאֵי? כאן גם צִנְאָרִי, צִנְאָרִיכֶם, צִנְאָרֵיהֶם מן צִנְאָר קמץ גדול מלא א' שלא כסדרו.

ג. כנגדם, אֶפְרַיִם מן אֶפְרַיִם לעומת פְּרַיִי מן פְּרַיִי יוצא חוץ לגדר משקלו בקיום קמצו.

ד. וכן מוזר נראה גם קיום הקמץ בשם תוֹשָׁב – תוֹשְׁבֵי גלעד: הרי קמץ במשקל זה בטל בכלל: תוֹשְׁבֵי תוֹתָחִי, וכד'.

ה. ואשר לקמץ הסמוך לטעם, תמוה ביטולו במשקל פְּרִיץ, סְרִיס שבדרך כלל הוא קיים: פְּרִיצִים, פְּרִיצֵי עַמְךָ, סְרִיסִים – סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ; והנה גם פְּרִיץ חֵילֶךָ, סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ, סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ.

ו. לעומת אלה בלתי מובן קיום הקמץ בשמות שְׂרִיג, רְהִיט: מדוע שְׂרִיגִים, שְׂרִיגֵיךָ, רְהִיטוֹ? הרי אין אלה תוארי מקצוע ותכונה מתמידים, כאלה שבסימן ב' וה' לעיל?

ז. קשה מכולם משקל קְטָלָה, נתלקו בו ראשונים ואחרונים, לשון מקרא ולשון חכמים: הללו מבטלים קמץ ראשון בנטייה: אֲדָמָה – אֲדָמַת, בְּרָכָה – בְּרָכְתִי, גְּעָה – גְּעַתְהִי, נְדָבָה – נְדָבַת... והללו מקיימים אותו קמץ: תְּנַחֲה – תְּנַחֲתָה, – תְּנַחֲתָה... וכך: גְּמָה, דְּרָשָׁה, תְּבָרָה, תְּרַשָּׁה, סְבָרָה, עָרָה, פְּשָׁרָה, קָטְסָה, תְּקַלְהִי ונראית דעת האחרונים, שכן ע"י כך אנו מקייר מים צורת המשקל ואיננו מערבים אותה באחרת, במשקל שהוא, קְטָלָה מיסודו: כי באמרנו מן בְּרָכָה – בְּרַפְתָּ הרי זה כאלו נטינו שם שחחילתו (על דרך השערה) בְּרַפְתָּ, דוגמת לְשַׁפַּת – רַצְפַּת – כן לְשַׁפְתָּ, רַצְפָּה, ובזאת הגדלנו הערבוביה. לא כן אם היינו אומרים בְּרַכַּת, בְּרַכְתָּנוּ, כמו שאנו מורגלים בשמות המאוחרים: סְבָרַת, תְּבָרַתְנִי, עֲרֹתֵיהֶם וכו' ב. הרי מגמה זו בולטת אף בשמות ממין זה שצירה באמצעם: אֲבָדָה, בְּעָרָה, גְּזָלָה, גְּנָבָה, דְּלָקָה, תְּפָכָה וכדו' מיהם, שאף המקרא נוטם אֲבָדָת, גְּזָלָת, וכו'. שאם אמרנו אֲבָדַת, גְּזָלַת וכו', היה חל בהם ערבוב צורות. הרי אפילו בקיום הצירה והקמץ במשקלים קָטַל, קָטַל מסחבת המגמה שלא לערב הצורות: שאם אמרנו מן פָּרַט פָּרַטִי, הרי זה כמן פָּרַט, ומן זָבַב – זָבַבִי הרי זה כמן זָבַב, למשל. יש איפוא להצטער על מחלוקת דקדוקית זו בו במשקל. ויש מקום לפשר בין שתי נטיות אלו: כל שלא בא לו זכר נטייה מבטלת במקרא, אף אם השם עצמו במשקלו בא שם, מקיימים בו קמצו, ואין צריך לומר, כל שם שלא בא זכרו כלל במקרא, בין שחודש בדורות ראשונים בין שחידשנוהו אנו – קמצו קיים: אֲמָנָה מקראית היא, אך לא נטתה שם. על-כן אֲמָנָת, אֲמָנוּתֵיהֶם

אך גם: מצבת, ואף כצבת וכן מועצותיהם מן; מועצה, וראוי מועצת וכו'.

כא. תקטלה - מקיימת צירה: תרדמת א' אך תוכחה - תוכחת, תולעה - תולעתם, ורצוי קיום הצירה אף כאן.

כב. קטל - כתאר - מקיים צירה: אוכלת, בוגדה, בוערה, זוללה, יולדה נוסרה, סוררה, רוממה, שוכבה, שוממה ואף ברבים: שוממין, עוממות, תופפות, וכן מכשפה, מרקדה, משפלה; מהנכרה, ומה צר שלא נקטנו בקיום צירה זה בכל הבינונו.

כג. קטל - מקיים צירה: שלשים רבעים, אך כנגדם אלקים, עלגים, עגרים, פסחים, חרשים, קרחים.

כד. לדה - לדת, אבל שנה - שנתו; אך לשון חכמים קיימה גם אותה: שינת קבע, כד. פלי, פלים - פלי... פליהם אבל, פרי - פרות, וברבות! - ואעפ"כ הצירה תמיד קיים: פרותיהם: כך נהגו חכמים!

כה. קטל - מבטל: לכב - לבב, אבל צלע - צלעה המשכן, גכר - גכר הארץ.

כו. כזבת - מזכתי, אבל מסכן, בלשוננו היום - מסכנים! כך גם ממורים, מסגרים... סימני מאבק בין ניבים לקיים או לבטל תנועות השם אגב נטייתו ניכרים גם בתחום החולם, ניקודים כגון פעלו (פעמיים) לעומת פעל והספרדים קוראים פעלו, כלומר: בקמץ גדול; תארו (פעם אחת) לעומת תארו (גם כאן, כידוע, הספרדים קוראים תארו); וכן ארת - ארחותיה, ארחותיה לעומת ארחותיה וכו'; אף גם הניקוד המזור של חסף קמץ בלא גרוניות: קרשים, שבלים, כתנות, צפרים, גם גרנות (פעמיים) קדקדו, והמכורת התקיפה לקרוא שרשים כמו שרשים, לאמור שורשים - כל אלו מעידים על קיום זרם חזק בלשון הקדמונים שתבע קיום הצורה האינדויוראלית המשקלית של השם ביחיד, שלא תשוטש בנטייה, ונראה לי כי אף, אכרים' שבלשון החכמים אינו תצורה חדשה מן היחיד המשוער איבר, אלא פשוט רבים של איבר, הרי כך בפירוש קיימו חולם של אהל, באהלים, וכבר צווח בן יהודה על אבדן צורות היחיד ברבים בעשותנו פעל פעל אבדן, פעל פעל (ואנו נוסיה: פעל, פעל, פעל) כולם פעלים ברבים (ר' זכרונות ועד הלשון

אשר - אשרי, זכין - זכני, חמול - חמולי, אשתאל - אשתאלי, פרעתון - פרעתוהי, מנחת - מנחתי.

התפוכות לא קלות מאלה אנו מוצאים גם בתנועת הצירה.

טו. במשקל קטל המקיים צירה תמיד: זלל ישימון, זאבי ערב, יש גם בצורות חסר, פארי המגבעות (-מן באר, פאר).

טז. קטל כתואר מקיים דרך כלל תנועת צירה: אבלי ציון, חפצי צדק, שני אדמת עפר, שכחי אלהים, שמחי רעתי, ובלשון חכמים תגיפי תורה, חסידי כוח, יתירי מדע, ואצל הפיטנים: רעבי טובך, צמאי הסדך, תאבי ישעך (ולחין ביאליק "צנפי משוכה"); וכך: דבקי תרדי, חשבי קרבי בלשון החיה בזמננו, אך לעומתם: גדלי בשר, דשני ארץ, זקני העדה, פדני לשון, עמקי שפה רעני ארץ, יראי ה', שלנו עולם, תברי גנבים, תנפילי לב, ערלי לב, וכנגד קמאת השם - אשה יראת ה' - המגמה כאן הינה נראית ברורה: להבחין בין קטל לקטלו מן קצר - קצרי יד, מן חזק - חזקי מצת, חזקי לב, מן רשע - רשעי ארץ, מן שפל - שפלת קומה, ושלא לערב הצורות דייקו ושני מן ישן, שאם אמרת יקני הרי זה כמן ישן, מן הראוי אפוא להסמך בשווה כל קטל - קטלי...

יז. בשם גדר, חצר, ימד - גדרות, ימד - יתדות, חצר, חצרות; אבל מוצאים גם קיום הצירה: גדרותי, חצרותי, יתדותי, יתדותיך, יתדותיך, יתדותיך, וייוכר לטובה קיום צירה בשמות עקב, ינוי, חמשי, ספק.

יח. קטלה מקיימת צירה כמבואר לעיל, לשם הסתייגות מן קטלה: אבדת אחיך, גולת העני, ערפת אש, אך כנגדם כמה בטלים: תשכה - תשכת, לבנה - לבנת, נבלת, שדמה - שדמות, וביותר מוזרים: בהמה - בהמת (= שאלה - שאלתי, יש לה גם שאלתי (איוב ו, ח), בהמתי... תברה - תברתי, שכה, שכתה, אולם עלינו להשוות כולם ע"ד אבדת, אבדתו, אבדותיהם, בקיום צירה.

יט. מקטל מבטל צירה: מקל - מקלי וכו' מפתח, מפתחות, מסמר - מסמרים וכיו"ב, אולם יש גם מקהלים, משחתו; ואמנם בזמננו מעדיפים: מולגות, מפרקת וכו'.

כ. מקטלה מקיימת ומבטלת: מחרשה - מחרשתו, גם מחרשתו, מנחה, מנרות, אבל מנרותיהם, ולעמתם מסכותם, מנפתי, מצבותיהם

(*) בירושלמי מלא יוד: ממורין, ממוריהם

(**) כך בסיני: מספגרים (-תפילת טל, טל יעסיט).

הַבְּאִתָּם הַבְּנֵי אַחַר הַבְּאִתִּי הַבְּאִתָּהּ, הַבְּאִתָּהּ וכו', — נתבעת קפיצה בלתי טבעית, ושום דקדוק לא יועיל להסביר לנו מה נשתנה צורה זה מצורה של אותן מלים בו"ו ההיפוך.

ד. הוא הדין בצירה נפעל נסתרות ונוכחות; תְּסַבְּרָנָה, למה? הרי כל הנטייה כולה בצירה היא: אָסְגַר, תְּסַבְּרָ וכו', ופחאום — תְּסַבְּרָנָה, הדוגמות המועטות לכך במקרא אין בכוחן להכריע. ראשית הרי יש גם בצירה: תְּעַבְּרָנָה, והשנית, כלום לא אירע אותו דבר בהתפעל? רוב התפעל במקרא בפתח לפני „נָה“, תְּתַלְּכָנָה, תַחמוֹנְגָנָה, תַחעֲלַפְנָה, הַחשׁוֹטְטָנָה, ורק פעם אחת כסדרו תְּשַׁפְּכָנָה (איכה ד א); אַעפִּיכ־ לא אמר אדם מעולם תְּתַלְּכָנָה, למשל (עם שיש לבניין זה פתח קבוע גם בשאר צורותיו: וְהַתְּקַצֶּף, הַתְּחַזֵּק, תַחחַפֵּם, תַתְּעַנֵּג, וְהַתְּעַנֵּג, תַתְּעַלֵּם, וְעוֹרֵה), כשם שלא אמר אדם מעולם לגרוס פִיעַל, אם כי צורה זו רווחת ביותר במקרא: יִסַד, לְמַד, גִדַל, שָלַם, ועודי וכן לפני „נָה“: תְּעַפְּסָנָה, תְּרַשְׁשָנָה; אנו בכל זאת אומרים קָשַט, תְּקַשְׁטָנָה, למשל, כך יש לקבוע תְּסַבְּרָנָה תְּסַבְּרָנָה, תְּשַׁמְּרָנָה, למרות הדוגמות במקרא שהן בפתח. — זה גם נכון לפי המבואר, ומקל.

קיצרנו, כאמור, בהבאת הצעות נוספות בת"חום הפועל, כי הצבענו על ההכרחי ביותר, שאר התיקונים הנדרשים בו — עוד נייחד בהם דיבור רנו בשעתו. אולם אף זה המעט יש בו די למען היווכח כי בדקדוק הקיים עמנו נבעים הרבה פריצים מכמה בחינות.

יש בו חוקים פוֹנִיטִיִים, אך אין להם קביעות ולא עקיבות; פעמים נוהגים לפיהם ופעמים לאו, ובמקום שנוהגים לא תמיד מוצדק נוהגם, כשם שלא מוצדק ביטול נוהגם בכמה מקרים. ויזכר כאן באחרונה — לשם הדגמה מאלפת! — החוק הפוֹנִיטִי המפורסם הַמְקַנָּה סגול לכל אות, לא רק לה' הידיעה ולה' השאלה, לפני כל גרונית קמוצה בכל ההנאים כביכול, ואַעפִּיכ־יש לו סטיות לא מנומקות בגילוייו, נְאָצוֹת וגַם נְאָצוֹתֶיהָ; נְתַלְּמִים וגַם אֲתָדִים; הָאָח הָאָח וגַם הָאָח, הָאָח, הָאָמֹר; (מיכה ב, ז) לעומת, הָאָמֹר, (כדבר הָאָמֹר) וְלַבְּתָרָה, הַשְּׁתָרִי, וגַם הָתָרָה, (כאן גַם הָתָרָה ז).

יש בו חוקים מורפולוגיים, והם מופרים בו במשקל, בו בסוג המילולי, בשם כבפועל, ואף במלות כן, ושוב, עם הסיוט, דוגמה מאלפת, אָלִי כִמוֹ, עֲלִי צוֹרֵתֵךְ הַקְדוּמָה הַיְסוּדִית

א ב ג (20—17). על כל פנים יש מקום אתנו שהניחו לנו ראשונים להתגדר בו לא רק בדוגר מות אלו — וכל המכוון בטענותינו הוא להביא לידי תשוואה ואחידות בצורות ככל האפשר להצלה ולהקלה כאחת: להצלת צורות הלשון ולהקלת לימודה בפני העם.

ה

בנדון זה יש לנו ללמוד לא מעט מדקדוק הפועל העברי. הרי אין כמוהו לעושר הגוונים שבו, ואלה לא מכוון עבריותו דווקא, שכן סוג לשון זה בכל האומות מנומר ומשופע צורות, מפני שמצויים בו מצד עצמו, כקטיגוריה הגי' ניה, המון מושגים מתחלפים, כגון: אופנים (מודוסים) וזמנים, שמות פועל ושמות פעולה, ואצלנו מוסיפים עוד משקלים, בניינים וגזרות, ועוד. אף על פי כן איזו אחידות הרמונית שלטת במבנהו הדקדוקי, איזה רוח מְשׁוֹנֵי משוקע בְּרָגוֹן שבו, יש לנו, כמובן, כמה. תביעות גם לגבי דקדוק הפועל, אבל לעומת השם — כמוהו כאין הוא הפועל בתכנית הרי פורמה הנדרשת בזמן הווה, על כן לא נביא אלא קצת עובדות לשוניות הטעונות תיקון ביותר, באשר נשתתירו בהן חילוקי נוהג בלתי מוצדקים, ומוטב כי תהיה השלימות הפועלית שלימה בתכלית.

א. אין אנו מבינים את הצורך ביוצא מן הכלל של הפעלים, למד, לבש, שייאמר בהם: אָלַמַד, אָלַבֵּשׁ. הרי אלה פעלים יוצאים שדין כולם בחולם: אשמר, אזכר וכו'. וביותר הדבר תמוה לאחר שהרבה פעלים עומדים נשתוותה צורתם ליוצאים כבר בקדמות הלשון: אמשל ואמלך, ואעמק, אדצף ואשפן, ועוד.

ב. הקפדנות התובעת בנסתר עבר צירה בע' הפעל אצל הפעלים ישן, הפץ — עבר זמנה לא רק עתה; הרי אף לבש („גאות לבש“) נהגנו לומר לְבַשׁ, וכן צָבַק, בָּשַׁל, ורבים מעשרות פעלים. בסוג זה שבמקרא צורתם פָעַל בעבר בהפסק (עיין דקדוק הלשון העברית החדשה והישנה, י, לבני, עמוד ס"ו), והרי יש בזה גם היכר הבתנה בין הווה לעבר: תָּפַץ, לָשַן בהוה, תָּפַץ, לָשַן בעבר.

ג. הצבור נוטה לומר... הַבְּאִתָּם, הַבְּנֵי וְלֹא הַבְּאִתָּם, הַבְּנֵי. ולמה לא נאשר זאת? כלום אין צירה קיים בהתרחק הטעם? הרי במקרא מצוי משהו מעין זה: הַבְּאִתִּי, הַבְּתַלְּמִי, (הַמֶּתֶּ — בו"ו ההיפוך המרחיק את הטעם מן הצירה, בשינוי

ו

העולה מכל האמור עד כה כי ללשון העברית בימינו אין דקדוק. כי הדקדוק המסורתי דקדוק המקרא הוא בעיקרו, ובו שלטו מסורות דקדוק קיות, שלא היו בשלום זו עם זו אף בשעתן ולא עלתה ביד המדקדקים להשלים ביניהן בדרך ההטלאה השכלתנית. הפרוץ היה מרובה על הבניי. ועתה עם תחיית הלשון העברית בפי מאות אלפים, עם השתנות המבטא ועם התפתחות מדעי הלשונות בעולם, הגיעה השעת לקום ולבנות לנו את דקדוקנו מחדש. היסודות שעליו ייבנה צריכים להיות כאלה בדרך כלל:

- א. תיאור הדקדוק אל המבטא החי.
- ב. צמצום התנועות כפי שהן במבטא.
- ג. החלפתן באותיות תנועותיות שתחיצבנה בשורה אחת עם כל האותיות.
- ד. הסדרה פוניטית ומורפולוגית משווה, אחידה.

ה. שמירה מרובה, בגבול האפשרי, על שליל מות צורות המלים (הבאתי - הבאתם, נספצים, מספצו).

ו. צמצום היוצאים מן הכלל שעל-פי המסורת המקראית.

ז. פישוט כללי הדקדוק לתפיסת העם ולהקלת זכירתם.

ח. הרחבת היסודות הסימאנטיים בהסברת תצורת המלים ודרכי נטייתן (תורת המשקלים).

ט. הפרדה מוחלטת בין קודש לחול: דקדוק המקרא יהיה נלמד בפני עצמו לעומת דקדוק הלשון החיה.

השעה בה אנו עומדים מחייבת. עוד מעט והגיעו אוכלוסי ישראל במדינתנו למיליון ומעלה. מה יהיה שיעור כוח העברית ותרבותה בהמונים אלו? איך אמרנו לעמוד בפני הנתשול הזה? מדוע שאננות קופאת כל כך במחנה גושאי התרבות ואנשי הלשון אשר בישראל? איכן הסנהדרין הגדולה שהיה עלינו להושיב כדי לטכס עצות לקראת הבאות? הנסתפק בפעולה כמותית בלבד ובאמצעים מתמול שלשום? הטורים, המוקדשים בזה לביורור אחת השאלות העומדות ברום עולמנו בתקופה כבירת-תמורות זו, מחכים לתגובה הראויה לשעה זו.

אלי-עלי. אולם לפני כיוויי יכס יכן זהם הן שבהם חוזרת הצורה הזאת אצל עלי - עליכם ין זהם ין - אין היא חוזרת אצל אלי: לא, עליכם ין וכו', אלא עליכם - וכו'. תאמר, זה לפי חוק פוניטי אחר המחייב חטף סגול להי-הפך להטף פתח: כמו אמת - אמת? המעט לנו יוצאים מכלל זה שאינם משנים כן? הרי אגוז - אגוזים, אגיל אגילים: אליה - אליהם. אליהם; הרי אמונה והרי אסרה, נאסרה, ועוד. יש בו חוקים אתימולוגיים, ואין הם עולים בד בבד עם מה שהיו צריכים לעלות: מקרה, מצדה, תעלה, מקיימים צורתם מפני ששרשם ערה צדה, עלה: המ' והת' קידומת, כך גם מגן, קסף, מעו, ומדוע מאור, מבוא, מקום שגם בהם המ' קידומת משנים צורתם: מאור - מבוא - מקומות? ולהפך מצנה, פעלה, תקנה, תגרה - מקיימים צורתם מאותו הטעם, שמ' או ת' בהם קדומת, אך לעומתם שקמים, פשתים, תבגים, בטנים, תכמות, אשפות, אהלים אנהזה (מן אנה) עושים כן בלי מ' קידומת, וכן גם קערוטי, קנזיה, נסתי, קרוטיהם, ועוד - כפי שהובאו לעיל.

יש בו חוקים סימאנטיים, המסבירים קצת סטיות בקיום צורה מסוימת כדי להבחין בינה ובין שכמותה שונת משמע: שבועות, לא שבועות, להבדיל מן שבועה - שבועות, כידוע: וכן שלישים, לא שקישים - שלא יהיו טוברים כי הוא ריבוי מן שלישי: כך אולי גם פרעים - להבדיל מן פרעים, עושרי, אך חוקים אלו לא פותחו דיים ולא נוצלו לבאר הרבה סטיות אחרות שלא היו מנומקות עד כה והופיעו כיוצא אים מן הכלל, מפני שתלו הכל בניקוד, בצורה המשקלית החיצונית בלבד, ולא במשמע הפנימי שבמלה. כך, למשל, תושבי (גלעד), מפרים, אפרים, ממזריהם, מספנים, מסגרים, סנגי, הנח-שבים יוצאים מן הכלל, כי לפי משקלם עליהם לבטל קמץ וצירה, כלל וכלל אינם יוצאים כי שמות מתארים הם. כיוויי אישים ולא חפצים, ודרגה זו מחייבת קיום צורתם המלולית השווה: כגזרה שבמקרא וכן במשניות: לקן-חות, נמושות וכו'). לפי חוק זה מתחייב, למשל, גם אנהי דוגמת תושבי, וכך אמנם, עמא דבר, ויתאמת גם בזה כדבר הלל: הגח להם לישראל, אם אינם מדקדקים בני מדקדקים הם...